

«Danborrada mistoa da, baina ez parekidea, emakumeek ez baitute baldintza berdinetan parte hartzen»

BEATRIZ MORAL
MARGARET BULLEN
ANTROPOLOGOAK

Jaia gauza serioa dela sinetsita, Donostiako Danborrada lupaz begiratu dute eta berdintasunak eskuratutako eta eskuratu beharreko espazioak ikusarazi dituzte.

oihana.lorente@gaur8.info

Argazkiak: Juan Carlos RUIZ | ARGAZKI PRESS

Danbor hotsek Donostia konkistatuko dute asteartean. Egunerokoa eten eta jaiak hartuko du protagonismoa 24 orduz. Antropologoak dira Beatriz Moral (Donostia, 1965) eta Margaret Bullen (Ingalaterra, 1964) eta urte eta erdiz danbor burrunbaren erdigunean sartu eta berdintasunak Donostiako danborradan duen espazioa arakatu dute. Emaizta «Emeki-emeki, berdintasunezko danborradarantz» liburuan jaso dute eta oraindik ere argi bezainbeste itzal daudela ondorioztatu dute.

Egun, ikerketako datuen arabera, danborraden %90 mistoak dira.
Begoña Moral. Mistoak bai, baina, ez parekideak.

Zergatik diozue hori?

B.M. Parte hartzen duten emakumeek ez dutelako gizonen baldintza berdinetan parte hartzen. Kuantitatiboki sekulako alde dago, adibidez, parte-hartzaile guztien herena baino ez dira emakumeak.

Zein da Donostiako danborradaren argazkia berdintasunaren ikuspegitik?
Margaret Bullen. Aniztasun handia dago, gauzak ez dira linealak. Gizartearen isla izan ohi da jaia, baina danborradan ez dago ispilu bakarra. Historia aurrrera joan ahala aldaketak gertatu dira, baina baita erresistentziak ere. Ez da Irun edo Hondarribiko alardeetan bezala, han irudi bakarra dago, hemen danborrada asko daude eta baikoitza bere neurrian joan da aldatzen. Ez doaz denak batera, al daketa pixkanaka egin da eta, noski, instituzioen ekarpena oso garrantzitsua izan da.

Alde handia dago, danborrada batetik bestera?
B.M. Bai, sekulakoa. Oraindik badira erabat maskulinoak direnak. Horietan emakumeek ez dute tokirik eta guk ikerketa egin genuean, hau da 2013an, 13 ziren.

Badira maskulinoak zirenak eta haien kasa ala Berdintasun Legeak aginduta misto bihurtu direnak ere. Horietan, oro har, emakumeak egon bai, baina murrizketa askorekin sartu dira. Gizonak baino gutxiago dira eta askotan kopuru hori betetzeko zozketa bidez sartzen dira. Gizonak, aldiz, beren postua dute eta mantentzen dute, antzinakotasuna oso baloratuta dago eta haien kasuan. Gainera, danborrada antolatzen duen elkarte, elkarte gastronomiko klasikoa bada, bertan emakumeek ez dute lekurik eta, beraz, danborradaren beraren antolaketan ere ez.

M.M. Badaude, baina, misto eta parekideak direnak, elkarte gastronomiko parekideak edo bes-telako guraso elkarte, kultur elkarte edota kirol elkarteetako danborradak, adibidez.

Bota dezagun begirada atzera. Emakumeen parte-hartzea, de-

bekaturik bederen ez da inoiz egon, ezta?

B.M. Ez, debeku formalik ez da inoiz egon, baina beharrik ere ez zegoelako. Erabat onartuta zegoen emakumeek ezin zutela bertan atera eta hori ez zen kuestionatzen ere. Elkarre gas-
tronomikoekin ere berdina gertatzen da, idatziz ez da inon jasotzen emakumeen debekua, egon, baina, badago.

Noiz atera zen lehen emakumea Danborradan?

B.M. Egun ezagutzen dugun Danborradan 1980. urtean atera zen lehen emakumea, Kresalako danborradan, hain zuzen ere. Jakin badakigu, baina, aurrekariak izan zirela, nahiz eta data zehatzak ez ezagutu. 1927 eta 1936. urteen artean kokatutako argazkiak aurkitu ditugu eta bertan emakumeak ageri dira, ez bakarrik kantinera moduan, gainera. Errepublikako lehen urteetan jazo zen emakumeen lehen presentzia Danborradan, eta, dirudienez, nahiko kritikatuak izan ziren.

Garai horretan, Danborrada eta inauteriak batera zihoazen, danborradarekin hasten baitziren orduan inauteriak eta garai horretan moztortuta ateratzen ziren danborradetan. Inauteriak dira, beraz, danborradaren jatorria, poliki-poliki, baina, Danborrada inauterietatik bereizten eta bere nortasun propioa har-

tzen joan zen. Orduan hasi ziren militarrez janzten edota iringileak sartzen...

Gerra Zibilak eta Frankismoak Danborrada bera eten zuten.

B.M. Bai, ez zegoen Danborradarako giro handirik eta urteren batean danborrada bat bera ere ez zen atera. Honek ere emakumeen parte-hartzean eragin zuzena izan zuen. Eboluzioa, inboluzioa eta erreboluzioa izan zirela esaten dugu guk. Eboluzioa, Errepublikara garaian gertatu zen; inboluzioa, aldiz, Gerra Zibil eta Frankismoan, eta, iraultza, azkenik, Kresalako emakumeen eskutik.

Nola izan zen Kresalako emakumeen parte-hartzea?

M.M. Kresala elkarre kultural bat da eta jai askotan parte hartzen zuen garai horretan ere, beti, baina, emakume eta gizonak batera aritzen ziren, orduko Danborradan izan ezik. 1980. urtean, elkarteko emakumeek Danborradan ere parte hartu nahi zutela esan, eta, elkarre barruan eztabaidatu ondoren, hala erabaki zuten. Bertan ere eztabaida piztu zen eta kide batzuek elkarre utzi zuten.

Emakumeek parte hartzea eta danborrada mistoa bihurtzea erabakita, Kresala elkarre alkatereangana joan zen, euren asmoa agertzera eta, dirudienez, alkatearen oniritzia jaso zuten.

«Eboluzioa, inboluzioa eta erreboluzioa izan ziren. Eboluzioa, Errepublika garaian; inboluzioa, Gerra Zibil eta Frankismoan, eta, iraultza, Kresalako emakumeen eskutik»

Alde Zaharreko danborrada tradizionalak, ordea, ez zuten begi onez ikusten eta emakumeak ateraz gero haiek ez zirela aterako esan zuten. Alkateak ez zuen atzera egin eta eurak ateratzen ez baziren hiriko banderak Kresalak berak igoko zuela esan omen zuen. Eta, noski, Alde Zaharreko beste danborradak ez zioten ateratzeari uko egin.

Emakumeek presentzia fisikoa eskuratzeaz gainera, iruditerian ere eragin zuen Kresalak.

B.M. Bai, halaxe da. Javier Sada kronistarengana jo zuten Kresalakoe, emakumeak Danborradan nola atera aztertzeke. Mitak dioenez, goizean goiz ur bila iturrira zihoazen iringileak, soldaduen danborrak entzun orduko, soinean zeramatzaten upelak jota imintzioka hasten omen zitzaizkien. Handik dator Danborradaren mitoa. Ur bila zihoazenen artean emakumeak ere egongo zirenez, urketarien figura sortu zen. Garaiko emakumeek ura biltzeko erabiltzen zuten ontzia, suila, irudikatzen du urketarien barrilak eta janzkera ere berezia dute, gonarekin.

M.M. Estrategia honek bere alde ona du, danborradan emakumeen parte-hartzea sustatu eta mitoa emakumearen rola ikusarazi zuelako, baina, gerora muga ere bihurtu da.

Emakumea urketarien postura mugatu izan da hala?

M.M. Denetarik dago, Donostia-ko danborrada oso anitza delako. Danborrada batzuetan ez da emakumerik ateratzen edo urketari gisa bakarrik ateratzen da; beste batzuetan, ordea, danborrarekin ageri da, baita aginte postuetan ere. Danborrada nahiko hierarkikoa da: danbor nagusia –askotan, bizitza osorako postua izaten da–; danborrak –soldaduak baldin badaude, haiek dira danborra jotzen dutenak–, barrilak –sukaldariak– eta urketariak –beti emakumeak–. Zenbat eta gorago joan hierarkian, orduan eta emakume gutxiago topatzen ditugu. Sukaldariena da talde mistoena.

2006. urtean beste mugarri bat idatzi zuen Historiak. Lehen aldiz, emakumeak banderaren igoeran eta jaitsieran suila jotzen agertu ziren.

B.M. Bai, halaxe da, 2006. urtetik emakumeek oholza gainean suila jotzen dute. 2006. urte hartan, Gaztelubide elkarrearekin batera, Intxaurrondoko Artzak Ortzeok elkarteko hamabi emakume igo ziren oholza gainera. Ikerketan jakin dugunez, baina, gau hartan ez zuten elkarrekin afaldu eta emakumeak ez ziren ezta elkarre teko komunera ere sartu.

Afariari kapitulu oso bat eskaini diozue.

B.M. Bai, eta gau hartako menuak konparatu ditugu. Gaztelubidekoek urtero prentsan agertzen diren afari horietako bat jan zuten bitartean, oholtzara haiekin igo ziren emakumeek 12 euroko plater konbinatu bat afaldu zuten.

Gauza jakina al zen hori?

M.M. Guk dakigula, ez. Hala eta guztiz ere, oso galdera eta kezka gutxi planteatzen dira emakumeen parte-hartzearen inguruan. Asko jota desfilean parte hartzeko moduak pizten du arreta, ez inguruan gertatzen diren kontuek. Ez antolaketak, ez afariak... Gauza horiek, baina, badute garrantzia, bestela zergatik dakigu denok, urtero, Gaztelubideko afariko menua zein den?

1987. urtean Pilar Mirok Urrezko Danborra irabazi osteko afaria ere polemikoa izan zen.

B.M. 1934. urtetik, gutxienez, eta 1989. urtera arte, udal ordezkariak eta ondoren Urrezko Danborra jasotzen zutenek Gaztelubiden afaltzen zuten, Donostia egunaren bezperan. Noski, saritua emakumea ez zenean. 1987. urtean Pilar Miro zinemagileak jaso zuen Urrezko Danborra. Saria jaso zuen historiako hirugarren emakumea izan zen eta alkateak Gaztelubiden afaldu zuen bitartean, Mirok Arzak jatetxean afaldu zuen, Udaleko hainbat zi-

negotzirekin eta alkatearen emaztearekin. Debeku horrek eztabaida piztu zuen kalean, izan ere, Udalean zeuden emakume ordezkariak ere debekatuta zuten afarian parte hartzea.

Bi urte ondoren, 1989an, Gaztelubideko afari ofizialen gainbehera etorri zen. Izan ere, Gabriel Celaya poetak Urrezko Danborra jaso eta bere tradizioa emaztearekin ospatzea zela esan ondoren, uko egin zion Gaztelubiden afaltzeari.

Instituzioek lan berezia egin al dute emakumeen parte-hartzea sustatzeko?

B.M. Odon Elorza nahiko saiatu da Danborrada aldatzen eta

pauso garrantzitsuak eman ditu. Hiru mugarri daude: 1998an, Donostiako Udala akzio positiboak egiten hasi izana; 2005ean, Berdintasun Legea onartzea, eta, 2008an, danborrada baztertzailerei diru-laguntzak ukatu izana.

Zein ekintza positibo egin ziotuen Udalak?

B.M. Banderaren igoera eta jaitziera oso une garrantzitsuak dira, eta oholztan emakumeak ez zeudenez, 1998an balkoira igo zituen alkateak lehen emakumeak. Zehazki, Donostiako Orfeoiko bi emakumek igo zuten Donostiako bandera urte hartan. 1999. urtean, alkateak

beste danborradetako ordezkariak gonbidatu zituen oholtzara gainera, bakoitzak bere danborradako bandera eraman zezan. Horietako batzuk emakumeak zireneenez, oholtzara gainean emakumeen presentzia ziurtatu zen.

Erakundeek, baina, badituzte oraindik etxeko lanak Urrezko Danbor eta Hiritar merezimenduaren dominekin, ezta?

M.M. Bai. Historian emandako Urrezko Danbor eta Hiritar merezimenduaren dominak aztertuta, hurrenez hurren, kasuen %8,5 eta %21ean baino ez dituzte emakumezkoek jaso sari horiek.

Haur Danborradan ere neska-toen parte-hartzea ez da betiko kontua.

B.M. Ez, ezta gutxiago ere. Ez dakigu, gainera, zehazki zein urtetan hasi ziren neskatoak Haur Danborradan ateratzen. Eskoletako danborradak dira gehienak, eta beraz, 1970eko hamarkadan hezkuntza mistoa bilakatu eta eskola gehientsuenak mistoak zirenean hasi omen ziren neskak danborrarekin ateratzen. Hala eta guztiz ere, orduan ez zen nesken presentzia baimentzen. Hasieran, oharkabean ateratzen ziren, belarritako gabe eta ilea bilduta. Neskak soldadu gisa ateratzen zituzten eskolei diru-laguntza ukatzen zien-eta Udalak. Debeku hark indarrean zirauen azken urteetan —80ko hamarkadaren erdialdera arte—, nesken integrazioa modu ez-ofizialean eta arian-arian egiten ari zen.

M.M. Elkarrizketatutako irakasle batek gogora ekarri zuenez, garai horretan neskatoen debekua gehiegizkoa zela salatzeke, desfile erdira atera eta neskatoei ilea askatu zieten. Haur Danborradako antolatzaileei “orain, nahi baduzue, erretiratu!” esateko modu bat izan zen.

Aurrerapausoak eman dira ondoren ere. Haur Danborradako lehen neskato jenerala 2013an etorri zen eta, egun, La Bella Easoren karroza eta figura aldatzen saiatzen ari dira.

Nola sortu zen ikerketa hau egiteko asmoa?

B.M. Donostiako Udaleko Berdintasun Sailak beka bat ateratu zuen 2013. urtean. Berdintasun alorreko lehen beka serioa izan da eta asmoa bi urtetik behin ateratzea omen da. Apustu gogorra izan da Udalarentzat, beka oso hornituta dago, eta, gaiari dagokionez —berdintasuna eta jaia, hain zuzen ere—, ikuspegi ezberdinak daude. Askok ez dute hori ikertzeko beharrik ikusten eta Udalak apustu potoloa egin zuen horren alde.

Sei ikertzaile aritu gara lan honetan. Ni proiektuaren koordinatzailea izan naiz eta nirekin batera Margaret Bullen, Xabier Kerexeta, Savina Lafita, Silvia Loza eta Luz Maceira Ochoa. Kerexeta eta Loza historialariak dira, eta besteak antropologoak gara. Urte eta erdiz egon gara lanean. Lan potoloa izan da.

Zein metodologia erabili duzue ikerketa egiteko?

M.M. Bi lerro nagusi izan ditugu. Kerexeta, batez ere, historiari arduratu da eta beste guztiak, etnografiaz. 2013. urteko Danborrada egunean, behaketa parte-hartzailea egin genuen, hori izan zen gure abiapuntua. Donostia sei zonaldetan banatu eta zona bakoitzaren ardura batek hartu zuen. Zonalde eta danborraden profilen arabera egin genuen banaketa. Beti mistoa, ha-

sieran gizonezkoena edo oraindik ere gizonezkoena den aintzat hartuta, baita elkarte mota ere: gastronomikoa, kirol arlokoa, guraso elkarte... Entsegutan eta Donostia eguneko 24 orduetan aritu ginen behaketa egiten. Antropologian lagin txiki-ekin lan egiten dugu eta zuzenean pertsonekin aritzen gara. Hortaz, elkarrizketa zabalak ere egin ditugu, 20 bat lagunekin aritu gara elkarrizketa hauek egiten.

Garrantzitsua al da jaia ikertzea?

B.M. Alde batetik, ez zaio garrantzirik ematen, baina beste alde batetik, bai. “Festa ondo pasatzeko zerbait da, zertarako egin ikerketa bat?”. Hori da askotan entzun behar izan duguna. Festak garrantzirik ez duela dirudi, baina, aldiz, festan gaudenean begirada guztiak, foku guztiak haren gainean daude. Egunkariak, irratiak... pertsona ezagunak... Festa garrantzitsua da. Hiria eta auzoa egiteko balio du jaiak. Beraz, hiritartasuna egiteko garrantzitsua bada festa, nola ez da izango ikertzeko garrantzitsua?

Festa, azkenean, erritual bat da, oso gauza serioa, jende mordoa mugiarazten du eta gizartearen isla da. Festari zuzenean begiratu, gizartearen isla ikusten da, gizartea eszenatoki batean jarri eta gizartea bera errepresentatzen da. Gizartearen gatazkak

«Festari zuzenean
begiratu,
gizartearen isla
ikusten da, gizartea
eszenatoki batean
jarri eta gizartea
bera
errerepresentatzen da
jaian»

ere bertan ikusten dira, baita aldarrikatzen den gizarte eredu ere. Ikurrinaren legalizazioaren aldarrikapena, presoak, Real... presente daude jaian.

Gizartea aldatzen da eta horren heinean jaia ere bai. Beste norabidean ere gertatzen da, jaian aldaketak badaude horrek gizartean eragina du.

Zuena dibulgaziozko lana da.

M.M. Bai, urrian aurkeztu genuen ikerketa eta danborrada guztien esku jarri du Udalak, bai eta Udaletxeko webgunean den eskura ere.

Zein gomendio egiten duzue ikerketa egin ostean?

B.M. Liburua irakurtzea da guk egiten dugun gomendioa. Oso ideia sinpleak eta fundamentu gabekoak erabiltzen dira emakumeen parte-hartzearen kontra. Gainera, ezezagutza handia dago. Bakoitzak bere danborrada ezagutzen du, baina ondokotan zer gertatzen den ez daki.

Jendeak, gainera, desfilean bakarrik jartzen du arreta, ez inguruan gertatzen den guztian. Are gehiago prentsak! Konstituzio plazan du foku bakarra. Guk arreta bestelako danborradetan jartzeko eskatzen diogu prentsari. Zentroan klasikoenak daude, baina Donostia askoz gehiago da. Esperientzia parekideetan arreta jartzeko eskaria egiten dugu, beraz.

1: «Lord Weelingtonen gudarostea», 1927 eta 1929 artean.

2: Unión Artesanako turkiar danbor-joleak. 1929 eta 1937 urteen artean.

3: Kresalako danborrada. 1980. urtean mistoa bihurtu zen lehen danborrada.

4: Eskaut Gia. 1982. urtean misto gisa jaio zen lehen danborrada.

5: 2006. urtean emakumeak Konstituzio plazako oholtzara igo ziren suila jotzera.

6: Haur Danborradan, 2013. urtean, Sara Huegun izan zen lehen neskato jenerala.

KUTXATEKA, Jon URBE, Andoni CANELLADA, Juan Carlos RUIZ | ARGAZKI PRESS

